

A SZÓÖSSZETÉTEL

SZÓÖSSZETÉTEL

- Két vagy több szóalak összekapcsolásával hozunk létre új lexémát
- Tudatos szóalkotás és véletlenszerű keletkezés
- Létrejöttüket nemcsak szintaktikai szabályok, hanem szemantikai, morfológiai, sőt helyesírási szabályok is irányítják
- Jelentésük általában tömörebb, mint a szókapcsolatoké

SZÓÖSSZETÉTEL

- Bár végtelen szókincsbővítésre kínál lehetőséget a szóösszetétel, mégsem minden összetételi típus produktív
- Vannak olyan összetételfajták, amelyek nem szótári szavak >> alkalmi összetett szavak

MORFOLÓGIAI FELÉPÍTÉS

- Zárt vagy nyitott szerkezetű

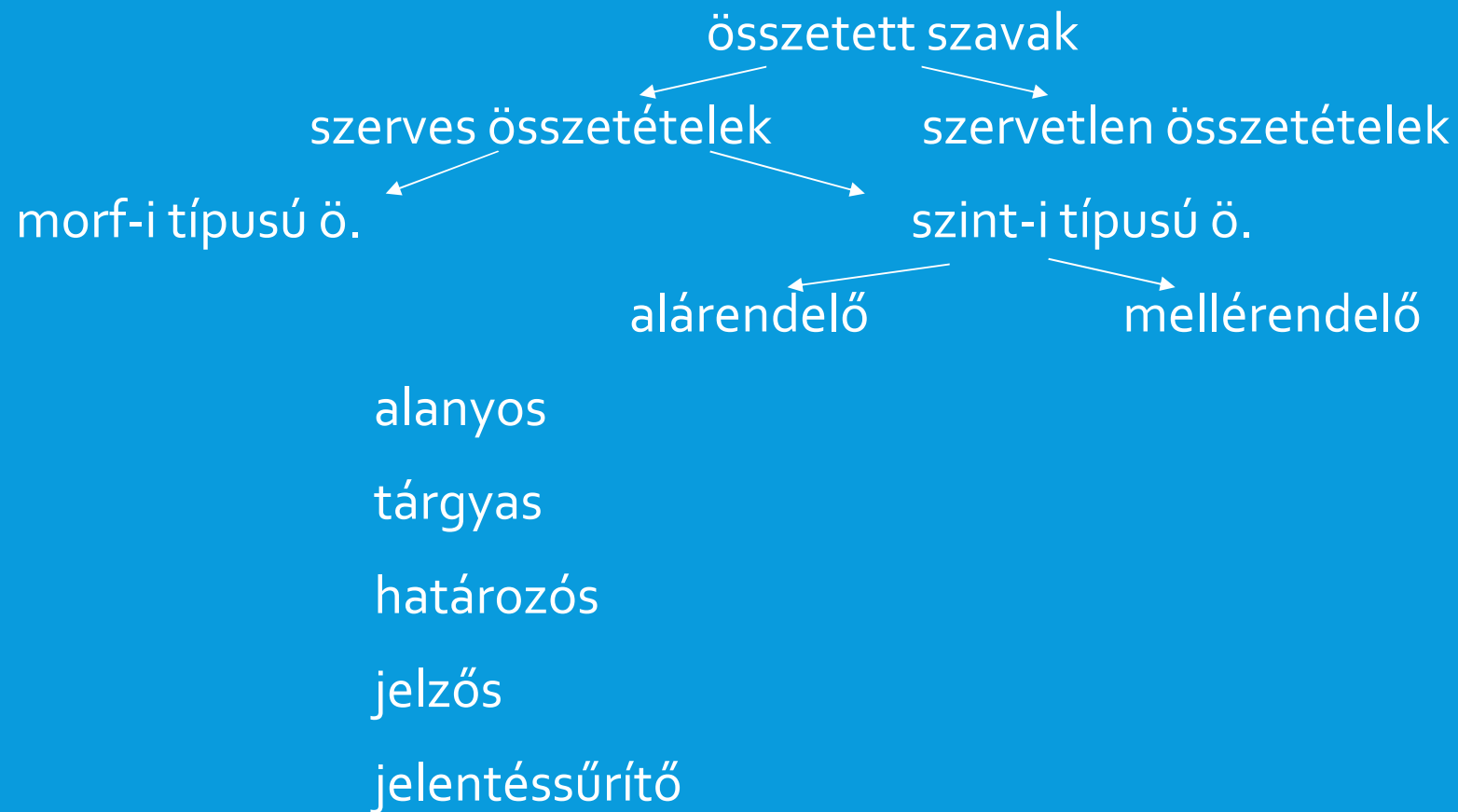
- Előtag és utótag: valódi szóalakok = lehetnek ragosak és jelesek, képzettek
- Többszörös összetételek
- Ritkább szóalkotásmóddal létrejött szóalakok is kapcsolódhatnak
- Szoros és laza összetételek

SZÓFAJI JELLEMZŐK

- Az alárendelő összetétel szófaját az utótag szabja meg.
- Az utótag = alaptag
- Mellérendelő összetételnél általában azonos szófajú szavak kapcsolódnak.
- Kevés ige, a legtöbb főnév
- Melléknév, hat.szó, névmás, kötőszó, igekötő, partikula, mondatszó

meg-megáll, ámde, legalábbis, hogyan, sohasem, létrehoz,
újságolvasás, madártoll, körbejár, lenszőke, rosszmájú,
négykézláb,

GRAMMATIKAI CSOPORTOK

SZERVES ÖSSZETÉTELEK

- Morfológiai típusú összetételek
- Egy fogalomszó és egy morfémaértékű szó

névutó
névutómelléknév
kopula
igekötő
képzőszerű utótag

célszerű, gombamód, munkanélküli, jóvoltából, délelőtt,
országszerte, mindenféle, tudatalatti, megettem, napközben

ALÁRENDELŐ ÖSSZETÉTELEK

- Alárendelő szó szerkezetté alakítható át:
 - utótag < alaptag, előtag < bővítmény
- Néha megmarad az előtagon a rag:
 - jelöltség v. ragszilárdulás/tömbösödés

ALANYOS ALÁRENDELŐ ÖSSZETÉTELEK

- Alany < ige, igei igenév, hat-i igenév
- Ige ritkán alakul összetétellé: mennydörög
- Igei igenév: dércsípte
- Melléknévi igenév: agyalágyult

! Melléknévi alaptagú: elmebeteg

TÁRGYAS ALÁRENDELŐ ÖSSZETÉTELEK

- Tárgy < ige, igenév vagy igéből képzett szavak
- Ige: helytáll
- Igenév: reményvesztett, citromfacsaró
- Elvont főnévi utótaggal: hazaszeretet (laza)

HATÁROZÓS ALÁRENDELŐ ÖSSZETÉTELEK

- Minden alapszófajú szóhoz kapcsolódhat határozó.

- Kevés ilyen szintagmára visszavezethető összetétel van.

- Gyakoribb típusok:

1. Előtag ragos v. névutós névszó: nyögvenyelős
2. Igenévi v. melléknévi utótagú: csapadékszegény

szófukar, címszereplő, elevenszülő, ékesszó, félkész, innivaló, örömittas

JELZŐS ALÁRENDELŐ ÖSSZETÉTELEK

- Főnévi vagy főnévből képzett melléknévi utótag
- Királyválasztás: genitivus obiectivus v. subiectivus
- negyedóra, sötétszőke, csipkebogyó, családanya, locsolócső

JELENTÉSSŰRÍTŐ ÖSSZETÉTELEK

- Mondatrészletre vezethető vissza különböző morfológiai változtatásokkal és szerves mondatrészek hozzáadásával.
- Leggyakrabban főnév vagy melléknév.
- lépcsőház, csípődobás, cukorbeteg, búzbomba

MELLÉRENDELŐ ÖSSZETÉTELEK

- Forma szempontjából osztályozzuk őket

1. Ismétléssel keletkezett lazább mellérendelés

- a) szóismétlés

! Csak akkor, ha nyomatékosító, fokozó, gyakorító jelentéstöbblet van

Pl. ment, ment vs. már-már, sok-sok,

- b) tőismétlés

Pl. körös-körül, foyton-fogy

2. Valódi mellérendelés

Szinonim vagy ellentétes jelentésű szavak összetételek

3. határeset: álikerszók: dúl-fúl, csapot-papot

SZERVETLEN ÖSSZETÉTELEK

- Nem grammatikai alapú szókapcsolatból jöttek létre.

Úgyhogy, éspedig, nemrég, máris, hiszekegy

- Sok közöttük a kötőszó, partikula, határozószó, módosítószó, összetett névmás

majdnem, csakis, mindegyik, mintha, alighogy